

عێراق نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌ناردە‌ی به‌نده‌ری به‌یهان ده‌کات؟

11-11-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : ئیستا، دوو پرسپاری گ‌رنگ هه‌یه، ، یه‌که‌میان ئه‌وه‌یه کۆمپانیا نیوده‌وله‌تییه‌کانی نهوت که‌وا له هه‌ریمی کوردستان کار ده‌که‌ن به‌م تیج‌وووه‌ نوێیه ئاماده‌ن کۆی نهوتی به‌ره‌مه‌یه‌نراو راده‌ست بکه‌ن یاخود نا؟ دووه‌میش عێراق چۆن نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌نارده‌ ده‌کاته‌وه، له‌کاتی‌کدا ده‌بیت هه‌نارده‌کردن و ته‌نانه‌ت به‌ره‌مه‌یه‌نانه‌ش که‌مبکاته‌وه؟

رۇۋانى رابردوو [حكومتى عىراق](#) تېجىووى بەرھەمھېنان و گواستىنەوھى نەوتى بۇ ھەرىمى كوردستان لە 6 دۇلارەوھە گەپاندە 16 دۇلار بۇ رادەستكىردنى نەوتى بەرھەمھېنراو بە سۇمۇ و ھەناردەكردنەوھى، كە پېشھاتىكى نوچ لە نىوان ھەولېر و بەغدا لە پىرسى نەوت دا.

ھەروھە، بېرارە رۇۋانى [1ى مانگى](#) داھاتوو رېكخراوى ئۇپېك پلەس كۆبوونەوھى لەبارەى داھاتوو بەرھەمھېنانى نەوت و خستىنەپرووى لەسالى 2025دا بىكات، ھەرچەندە رۇۋى 3ى ئەم مانگە ئاماژەى بەوھەكرد كەوا 8 وئاتى ئەندامانى ئۇپېك پلەس لەنىوياندا عىراق تاوھەكو كۇتايى ئەمسال بەردەوام دەبن لە خۇبەخشانە كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت بەپرى 2.2مىليۇن بەرمىل لە رۇۋىكدا، كە عىراق ھېشتاش رۇۋانە لەسەروو ئەو پىرەوھى بۇى ديارىكراوھە بەرھەمدەھىنىت كە [4مىليۇن](#) بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە.

لەماوھى نىوھى يەكەمى ئەمسالدا كۇى ئەو پىرەى عىراق زىاترى بەرھەمھېناوھە لەوھى ئۇپېك پلەس بۇ ديارىكردووھە كەپشتووھەتە 1مىليۇن و 184 ھەزار بەرمىل، ئەمەش ئەگەر عىراق بەتەواوى پابەندى بەرھەمھېنانى نەوت بېت و بېرواھە ژىربارى جىبەجىكردنەوھە، دەبېت لەم مانگەوھە تاوھەكو سەرەتايى بەھارى داھاتوو [رۇۋانە 90 ھەزار بەرمىل نەوت](#) كەم بىكاتەوھە.

ئىستا، دوو پىرسىارى گىرنگ ھەپە، ، يەكەمىان ئەوھەپە كۇمپانىا نىودەولەتتېپەكانى نەوت كەوا لە ھەرىمى كوردستان كار دەكەن بەم تېجىووه نوپپە ئامادەن كۇى نەوتى بەرھەمھېنراو رادەست بىكەن ياخود نا؟ دووھمىش عىراق چۇن نەوتى ھەرىمى كوردستان ھەناردە دەكاتەوھە، لەكاتىكدا دەبېت ھەناردەكردن و تەننەت بەرھەمھېنانىش كەمبىكاتەوھە؟

بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان چەندە؟

رۇۋى 7ى تشرىنى دووھمى 2024 كۇمپانىاى دى ئىن ئۇ نىودەولەتتى كەوا لەھەردوو كىلگەى نەوتى تاوكى و پىشخابووور و بەعشىقە لە ھەرىمى كوردستان كار دەكات لە راپۇرتى چارەكى سىپەمى ئەمسال دا ئاماژەى بەوھەكرد ئاستى بەرھەمھېنانى رۇۋانەى لە ھەرىمى كوردستان كەپشتووھەتە [84 ھەزار 212](#) بەرمىل، كە پشكى كۇمپانىا كەپان لەو كىلگە نەوتىانە 63 ھەزار و 200 بەرمىل نەوتە.

ھەروھە، ھەرىكە لە كۇمپانىا نىودەولەتتېپەكانى دىكەى وەك ئىچ كەى ئىن و گەلف كى ستون، گەنەل ئىنرچى، دانەگان، گازپروم، شاماران و فۇرزە لە ناوچە جىاوازەكانى ھەرىمى كوردستان لە زاخۇ بۇ گەرمىان نەوت بەرھەمدەھېن لەگەل كۇمپانىاى كار لە گەورە كىلگەى نەوتى خورمەلە.

مانگى رابردوو، [وھزىرى سامانە سىرووشتېپەكان بەوھەكالەت](#) لەكۇنفرانسىكى وزە لە ئىستەنبول رايگەپاند "ھەرىمى كوردستان لە 2ى ئەپلوول 2024وھ ئاستى بەرھەمھېنانى نەوتى كەمكردووھتەوھ بۇ نىوھ و ئىستا رۇۋانە 140 ھەزار بەرمىل نەوت بەرھەمدەھېنن".

ھەروھە، لەدواى بېرارەكەى پارىسەوھە كۇمپانىاى دىلۇيت راپۇرتى لەبارەى بەرھەمھېنان و خەرجى و داھاتى نەوتى ھەرىمى كوردستان بىلوانەكردووھتەوھ، بەلام لە راپۇرتى كۇمپانىا كەنەوھە كەوا دوو لەسەر سى ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان بىكەدەھېن دەتوانىن دواى دەستكەوتنى راپۇرتى چارەكى سىپەمى ئەمسالىان بزانىن، چەندىان بەرھەمھېنەوھە.

بەپى راپۇرتى چارەكى سىپەمى دى ئىن ئۇ لە سى مانگى (7-8-9) ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان زىادىكردووھە و سى بىرى نوپپان تەواوكردووھە كەوا بە پرى 7 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت بەشدارىكردووھە لە زىادكردنى بەرھەمھېنانى نەوت لەو سى مانگەدا ھەبووھە. ھەروھە، دى ئىن ئۇ ئاماژە بە راگرتنى وەبەرھېنانى نوچ و ھەئىكۇلېنى بىرى نوچ دەكات لە ھەرىمى كوردستان سەرەپراى دەستىكردنەوھى گىفتوگۇكان لەگەل حكومتى ھەرىمى كوردستان بۇ وەرگرتنەوھى ھەقدەستەكانى لەسالانى 2022-2023دا.

ھەرچەندە تاوھەكو ئىستا كۇمپانىا نىودەولەتتېپەكانى ھەرىمى كوردستان راگەپاندراوى فەرمى لەبارەى كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت لەو كىلگەنەى كارى تىدا دەكەن نەبووھە، كە ئەمەش ئاماژەپەك بۇ بەردەوامىدان بەوشىوازەى لەنىوھى يەكەمى ئەمسالدا و پىشووور كارىيان كىردووھە و نەوتىان بەرھەمھېناوھە. بۇ نموونە گەلف كى ستون لە كىلگەى نەوتى شىخان [39 ھەزار](#) و 252 بەرمىلى رۇۋانە بووھە، شاماران و ئىچ كەى ئىن [لە سەرسەنگ و نەتروش](#) 54 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت، و [دانەگان لە كۆرمۇر](#) 5 ھەزار و 273 بەرمىلى رۇۋانە، [فۇرزە لە كىلگەى ھەولېر](#) 6 ھەزار و 500 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە. ئەوانى دىكەش وەك گەنەل ئىنرچى لە كىلگەى تەق تەق و قەرەداخ ئىستا وەستاوھە ، گازپروم لە كىلگەى سەرقەللا و ھەسىرە 12 ھەزار و 500 بەرمىل بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە و خورمەلەش بەپى زانىارىبە دەستخراوھەكان رۇۋانە كە ھەمووى بۇ پالوتنى نىوخۇپى دەگاتە 80 ھەزار بەرمىل

ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوتى عىراق و كۆتاي ئۆپپىك و پابەندى

لەماوھى دوو مانگى رابردوودا ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق كەمكراوھتەوھ بۇ پابەندبوون بە ئەو برھى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس بۇ دايئاوھ، بەلام ھېشتا ئاستى بەرھەمھېئان نەگەيشتووھتە ئەو ئاستەى بۇ ديارىكراوھ بگرھ قەرەبووى ئەو برھى نەكردووھ كە بەھۇى زياد بەرھەمھېئان لە ئەمسالدا روويداوھ و پىويستە مانگانە بىكات.

بەپنى داتاكانى وەزارەتى نەوت بۇ ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردن لە 10 مانگى رابردوودا عىراق تاوھكو ئىستا نەيتوانيوھ ئاستى بەرھەمھېئان بگەيەنەتە ئەوھى كە 4 مليۇن بەرميل نەوتى رۆژانەيە. لەماوھى ئەمسالدا عىراق لەنيو وئاتانى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس ئەو وئاتە بووھ كە زۆرترين ئاستى زياترى لەو برھى بۇ ديارىكراوھ لە بەرھەمھېئانى نەوت تىپەراندووھ سەرەپاي كەمكردنەوھى بەرھەمھېئان بە برى 340 ھەزار لە سەرەتاي ئەمسالەوھ تاوھكو كۆتايى مانگى رابردوو.

گرافىك 1: ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق لە 10 مانگى رابردوو لە ئەمسالدا.

كۆتايى

دەستپىشخەرىيەكەي عىراق بۇ پىكھىنئانى لىژنەيەك و جىگىركردنى تىچۋوي بەرھەمھىنئان و گواستەۋەي بەرمىلىك ئەوت بە 16 دۆلەر تاۋەكو لىژنەيەكى تەكنىكى پروفىشئال و ئىۋخۇي پىداچۋونەۋە بە پىرۇسەي بەرھەمھىنئانى ئەوت لە ھەرىمى كوردستان بەگۋىرەي كىلگەكان بكات، ھىشتا بىرپارە، چۈنكە داۋاكەي ئەنجۋمەنى ۋەزىران دەبىت لە پەرلەمان پەسەندىكرىت و كۆمپانىيە ئىۋدەۋلەتپىيەكانى ھەرىمى كوردستان رازى بن، كە ھىشتا ھىچ لىدوان ئاماژەبەك نىيە.

لەراستىدا، جىگىركردنى ئەم بېرەيە بۇ تىچۋوي بەرھەمھىنئان و گواستەۋەي بەرمىلىك ئەوت و رادەستكردى ئەوتى بەرھەمھىنئان بە سۇمۇ تەنبا دىۋىكى چىرۋكەيە، چۈنكە لەيەكەم راپۇرتى نوپدا دى ئىن ئۇ ئاماژە بە گىتوگۇكان دەكات لەبارەي شىۋازى ۋەگرىتەۋەي ھەقدەستىان (قەرزى كۆمپانىيان) لى ھكۈمەتى ھەرىمى كوردستان بۇ كارەكانىيان لەماۋەكانى پىشۋودا، ھەرۋەھا كۆمەلەي ئەپىكورىش ئاماژەي بە 1 مىليار دۆلەر قەرزى كۆمپانىيانى ئەوت كىردۋە كە لى ھكۈمەتى ھەرىمى كوردستان، كە ئەمەش ئەبىتە ئاستەنگ چارەسەركردنى ئاسان نىيە.

ھەرۋەھا، ئەم دەستپىشخەرىيەي بەغداد لەۋانەيە لەۋە سەرچاۋەي گىرتىت كە تىچۋوي بەرھەمھىنئانى بەرمىلىك ئەوت لە ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە نىيە كە لە بودجەي سى سالىدا ھاتۋوۋە ۋ ئەۋەش نىيە كۆمپانىيانى لە ھەرىمى كوردستان بۇ بەرھەمھىنئان داۋاي دەكەن.

لەكۇتايىدا، ئىستا ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە بەرھەم ناهىنئىت لە بودجەي سى سالى عىراق داۋاكرائە بىگرە زۇر كەمتەرە و نىزىكەي سەرۋو نىۋەيەتى، بەلام بگاتە ئەو ئاستە و ھەناردەي دەرۋەي بكات ئەۋا عىراق دەبىت لە بېرە بەرھەمھىنئانى ئەوت لە نىۋەراست و باشۋورى كەمبكاتەۋە، كە بەپىي ۋەزارەتى ئەوتى عىراق تىچۋوۋەكەي لەنئوان 6-8 دۆلەر، ئەي بۇچى ئەوتىك ۋەبىگرىت تىچۋوۋەكەي دوو ھىندە و نىۋ زىاتر بىت؟ كىشەكە ئاسان نىيە، بەلام عىراقىش تەنبا بىر لەدىۋە ئابۋورىيەكەي ناكاتەۋە و بەژمارە لىكى ناداتەۋە ئەگىنا ئەو زىانەي لە يەك سال و 7 مانگى رابردۋو روۋىداۋە بۇ ئابۋورى عىراق روۋى ئەدەدا.